

7. SAMENVATTING, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.

Samenvatting en conclusies.

a. Werkwijze.

De Werkgroep Ritueel Misbruik heeft zich met behulp van de bestaande binnen- en buitenlandse literatuur en op grond van de resultaten van onderzoek in binnen en buitenland georiënteerd op het onderwerp. Voorts heeft de Werkgroep onderzocht in hoeverre ritueel misbruik zich in Nederland voordoet, welke mogelijkheden de overheid in het algemeen ten dienste kunnen staan om hierop adequaat te reageren, daaronder begrepen die van de hulpverlening en het in dat kader ter kennis brengen van de gevallen aan politie en openbaar ministerie, mede met het oog op een eventueel in te stellen nader onderzoek en een meldingsprocedure.

b. Begripsomschrijving.

Op basis van de beschikbare literatuur heeft de werkgroep de karakteristieken van ritueel misbruik vastgesteld en is tot een nadere begripsbepaling gekomen. Geconcludeerd wordt dat angst een cruciaal element is in de verhalen over ritueel misbruik. Het meest kenmerkende in de verhalen en waarin zij zich onderscheiden van andere verhalen over al of niet georganiseerde vormen van seksueel misbruik is het gruwelijke karakter ervan, een pervers seksueel sadisme. Gelet hierop is de Werkgroep, zonder een uitspraak te willen doen over de geloofwaardigheid van de verhalen over ritueel misbruik, tot de volgende begripsomschrijving gekomen:

met rituelen omgeven en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens meerdere kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging.

c. Ingesteld onderzoek.

Om het probleem te onderzoeken heeft de Werkgroep een aantal personen uit het veld van de (jeugd)hulpverlening en de politie gesproken van wie bekend is

dat ze met het onderwerp ervaring hebben, met het doel een inventarisatie op te maken van de belangrijkste in Nederland gemelde gevallen van ritueel misbruik.

Daarnaast heeft de Werkgroep zich zo goed mogelijk geïnformeerd over het verschijnsel ritueel misbruik. Mede in dat verband is door twee leden van de Werkgroep een kort bezoek gebracht aan een onderzoeker van ritueel misbruik in het Verenigd Koninkrijk. Voorts werd aandacht besteed aan meldingen van politie of openbaar ministerie van gevallen waarin wellicht sprake zou zijn van ritueel misbruik.

In de contacten met hulpverleners is aan de Werkgroep voorgehouden dat er op dit moment in Nederland enkele tientallen personen (kinderen en volwassenen) leven die - verbaal of non-verbaal - aangeven het slachtoffer te zijn of te zijn geweest van rituele mishandeling. De verhalen van deze personen kenmerken zich door bij hen bestaande en waar te nemen excessieve angsten en/of psychiatrische stoornissen.

In geen van de gemelde gevallen kon echter daadwerkelijk ritueel misbruik worden aangetoond. Uit het door de Werkgroep in Engeland ingesteld onderzoek blijkt eveneens dat niet geconcludeerd kan worden, dat ritueel misbruik daar voorkomt.

d. Discussie

Uit hetgeen vertegenwoordigers van de politie hebben gemeld en uit de gebruikte literatuur blijkt dat ritueel misbruik tot nu toe nooit vastgesteld kon worden. Er zijn ook goede gronden te betwijfelen of het verschijnsel daadwerkelijk voorkomt in de vorm waarop het in de verhalen wordt beschreven. Als men moet uitgaan van de omvang en het karakter van ritueel misbruik zoals dat aan de hand van de hiervoor gegeven en door de Werkgroep overigens opgevangen verhalen zou moeten worden vastgesteld, dan is het vrijwel onmogelijk dat geen forensisch bewijs is of wordt gevonden. Naar alle redelijkheid en waarschijnlijkheid zouden er tenminste enkele (technische) sporen aan het licht gekomen moeten zijn. Nu dat niet het geval is, acht de werkgroep

de kans gering dat de verhalen over ritueel misbruik 'in volle omvang' op waarheid berusten.

Er wordt een aantal mogelijke verklaringen gegeven voor het ontstaan van verhalen over ritueel misbruik. De Werkgroep beschikt overigens niet over aanwijzingen dat de verhalen van slachtoffers en therapeuten te kwader trouw tot stand zijn gekomen. Integendeel, hulpverleners en cliënten zijn te goeder trouw in wat ze vertellen en geloven en bij beide groepen lijken twijfel en geloof om de voorrang te strijden. Dat geen aantoonbare gevallen zijn aangetroffen betekent niet dat onomstotelijk is vastgesteld dat ritueel misbruik niet voorkomt. In ieder geval acht de Werkgroep het zeer goed mogelijk dat zich zeer ernstige gevallen van seksuele kindermishandeling voordoen, waarbij zij de vraag of dit tot ritueel misbruik gerekend moet worden van minder belang acht. De Werkgroep heeft gewezen op de mogelijkheid dat in een aantal gevallen het 'onwaarschijnlijke of onware verhaal' over ritueel misbruik de plaats is gaan innemen van het 'ware of waarschijnlijke verhaal' over seksueel misbruik door ouders of verzorgers - of andere traumatische ervaringen met geweld - in de jeugd.

e. Jeugdhulpverlening, jeugdbescherming en geestelijke gezondheidszorg.

De Werkgroep besteedt voorts aandacht aan de specifieke problemen die zich voordoen bij kinderen ten aanzien van wie ritueel misbruik wordt gemeld door de instellingen voor jeugdhulpverlening. In de hulpverlening wordt nog gezocht naar de meest adequate benadering. Een zeer zorgvuldige diagnostiek is hierbij van groot belang. Wel duidelijk is dat in een deel van de gevallen sprake is, of is geweest, van ernstig misbruik en mishandeling van de kinderen. Voor de hulpverlening van deze kinderen is een langdurige behandeling nodig in een gezinsvervangende situatie met functies van verblijf, behandeling en opvoeding, aangevuld met jeugdpsychiatrische behandeling. Bestaande behandelcentra in de jeugdhulpverlening zijn hierop niet toegerust. De behandeling van dergelijke kinderen vindt ook plaats in klinieken voor kinder- en jeugdpsychiatrie. Deze behandeling wordt door een evaluatiecommissie gevolgd.

De Werkgroep is van opvatting dat bij vermoedens van ernstige mishandeling of misbruik de regel moet zijn, dat de vermoedens ter kennis worden gebracht van de Raad voor de Kinderbescherming en eventueel het Bureau Vertrouwensarts Kindermishandeling.

f. Beroepsgeheim en verschoningsrecht.

De Werkgroep baseert zich op het medisch beroepsgeheim. Hoewel dit niet onverkort van toepassing kan worden geacht op alle hulpverleners, hebben dezen wel een beroepsgeheim op grond van hun beroepsethiek. Het beroepsgeheim kent twee aspecten: de zwijgplicht en het verschoningsrecht. Geconcludeerd wordt dat de zwijgplicht het "eigendom" is van de cliënt/patiënt en niet van de therapeut. De zwijgplicht is niet absoluut; onder een aantal omstandigheden kan het geboden zijn dat de hulpverlener het zwijgen verbreekt. Dit kan onder meer geboden zijn indien de cliënt/patiënt daartoe toestemming geeft of in het geval van een conflict van plichten.

Door de rechter wordt getoetst in hoeverre een beroep op het verschoningsrecht gedaan kan worden.

De Bureaus Vertrouwensarts (BVA) inzake kindermishandeling zijn in het leven geroepen om een betere signalering en behandeling van gevallen van kindermishandeling mogelijk te maken met een verantwoorde hantering van het beroepsgeheim. Over de zaken wordt in geanonimiseerde vorm advies gevraagd aan de BVA, zodat dit geen schending van het beroepsgeheim oplevert.

Tenslotte wordt gewezen op de Wet Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg. Krachtens deze wet zal onder meer voor klinisch psychologen en psychotherapeuten tuchtrechtspraak in het leven worden geroepen. Ook een verbreking van het beroepsgeheim kan daarin worden getoetst.

Aanbevelingen.

Algemeen.

1. De Werkgroep is van oordeel dat, gegeven de ernst, de gevoelde problematiek en de druk die daarvan uitgaat (hulpverleners vermoeden, waardoor dan ook, dat cliënten het slachtoffer zijn van ernstig, pervers, seksueel sadisme welke cliënten ernstige psychische beschadigingen vertonen, op wie de voorzieningen in de reguliere hulpverlening niet goed lijken te zijn toegesneden), aanleiding bestaat een Beraad in het leven te roepen. Dit is met name van belang om de ontwikkelingen (daarbij inbegrepen de literatuur en het onderzoek) nauwlettend te volgen, vooral ook in de praktijk.

Het werk van de Werkgroep zou als het ware gedurende een bepaalde periode moeten worden voortgezet, zodat het mogelijk is de noodzakelijke verbanden te leggen tussen de verhalen van slachtoffers en het daadwerkelijk verrichten van onderzoek door vertrouwensartsen, de Raad voor de Kinderbescherming en politie en justitie.

De opbouw van kennis en ervaring op dit terrein kan ten dienste komen van de hulp aan slachtoffers, terwijl een meer permanente mogelijkheid voor consultatie een steun kan zijn voor de hulpverlening.

Het Beraad kan de vereiste samenwerking verbeteren tussen hulpverlening enerzijds en politie en justitie anderzijds om een adequate reactie te bewerkstelligen op meldingen van gevallen van ritueel misbruik. De concrete werkwijze en taak dienen ingevuld te worden bij de instelling van het Beraad.

Jeugdhulpverlening en jeugdbescherming

1. Voor de betreffende kinderen met de beschreven gedragingen is in de regel langdurige hulpverlening nodig in een gezinsvervangende situatie met functies van verblijf, behandeling en opvoeding teneinde het belang van het kind op eigen ontwikkeling vorm te geven. Het hulpverleningsaanbod zal hierop moeten worden toegesneden.

2. Ten behoeve van een goed overzicht moet bevorderd worden dat van vermeend ritueel misbruik van jeugdigen altijd melding geschiedt bij het Bureau Vertrouwensarts Kindermishandeling. De Werkgroep verwijst hierbij naar de conclusies van het rapport van de Commissie seksueel misbruik van jeugdigen (1994), waarin een meldingscode wordt voorgesteld voor beroepsbeoefenaren die in hun werk te maken krijgen met (het vermoeden van) onder meer seksueel misbruik. Daarbij zou een meldingscode, waarbij melding in eerste instantie plaatsvindt bij het Bureau Vertrouwensarts, deel moeten uitmaken van de beroepscode van de betreffende beroepsgroepen.

De Werkgroep bepleit dat afspraken worden gemaakt tussen de Bureaus Vertrouwensarts en de Raden voor de Kinderbescherming over een goede signalering van (vermeend) ritueel misbruik.

De melding kan plaats vinden zonder toestemming van de ouders of de kinderen. Hulpverleners dienen in alle gevallen na te gaan van wie het geheim is dat zij beschermen en wiens belang zij dienen door te blijven zwijgen. Het is van groot belang dat de zwijgplichtige zich bewust is van het feit dat de geheimhoudingsplicht geen absoluut karakter heeft, en in sommige gevallen zelfs spreken verplicht is. In het geval van conflict van plichten dat onder andere kan ontstaan indien de hulpverlener weet dat de patiënt slachtoffer is van een misdrijf, kan het spreken na zorgvuldige afweging van de in het geding zijnde belangen geboden zijn. Waar hulpverleners hun zwijgplicht doorbreken moet echter een toetsing achteraf steeds mogelijk zijn.

Politie

Zoals uit bijlage 1 blijkt en de afgelopen jaren ook meermalen is gebleken, is het doen van justitieel onderzoek naar seksuele kindermishandeling en ritueel misbruik in het bijzonder, verre van eenvoudig. Dit type onderzoek vergt specifieke kennis en deskundigheid, onder andere op het terrein van het horen van slachtoffers. Tot voor kort hadden veel politiekorpsen daarom de beschikking over een aparte afdeling jeugd- en zedenzaken. Binnen deze afdelingen was sprake van een duidelijke opbouw van de noodzakelijke kennis en ervaring.

Een aantal rechercheurs heeft bijvoorbeeld inmiddels de door de Recherche-school gegeven cursussen op dit terrein gevolgd. Als gevolg van de reorganisatie van de Nederlandse politie lijkt aan deze ontwikkeling een einde gekomen. Veel afdelingen jeugd- en zedenzaken zijn opgeheven en de taken dienen in het vervolg te worden uitgevoerd vanuit de basiseenheden. Hierdoor is de kans groot dat de Nederlandse politie minder adequaat dan voorheen in staat zal zijn zaken betreffende (ernstige) seksuele kindermishandeling aan te pakken. De Werkgroep betreurt deze ontwikkelingen en is er voorstander van dat de jeugd- en zedenafdelingen bij de politiekorpsen in stand blijven dan wel opnieuw worden ingesteld.

Onderzoek

De werkgroep is - mede gelet op de beperkte tijd die ter beschikking stond - niet in staat geweest om op systematische wijze alle gevallen van vermoedens van ritueel misbruik welke in de hulpverlening, dan wel bij justitiële instanties bekend zijn gedetailleerd te onderzoeken. Hierbij gaat het zowel om kinderen rond wie een dergelijk vermoeden bestaat als om volwassenen die zeggen als kind slachtoffer van ritueel misbruik te zijn geweest. Daardoor ontbreekt vooralsnog het inzicht in de achtergronden en kenmerken van vermeende slachtoffers, in de wijze waarop het vermoeden is ontstaan, alsmede dat wat er door diverse instanties met het vermoeden gedaan is en wat het effect daarvan was. Zo is bijvoorbeeld onvoldoende duidelijk in welke mate vermeende slachtoffers van ritueel misbruik als kind slachtoffer zijn geweest van andere traumatische gebeurtenissen en in hoeverre dit laatste mogelijk een rol speelt bij het ontstaan van een verhaal over ritueel misbruik. Evenmin is duidelijk hoe binnen een hulpverleningsproces het verhaal over ritueel misbruik ontstaat en wat in het ontstaan daarvan respectievelijk het aandeel is van de cliënt en de hulpverlener.

De Werkgroep is zich er terdege van bewust dat zij over deze zaken het laatste woord niet gesproken heeft. Zij beveelt aan dat er onderzoek verricht wordt om in deze kwesties meer klaarheid te brengen en aldus te bevorderen dat het

debat over ritueel misbruik een meer empirische basis wordt gegeven. Zulks is van groot belang voor de betreffende cliënten en hulpverleners daar het bevordert, dat op een evenwichtige wijze met deze problematiek wordt omgegaan.